

(‘સમયસાર’) ‘પુણ્ય-પાપ અધિકાર’(ની) પહેલી ગાથા - ૧૪૫.

કમ્મમસુહં કુસીલં સુહકમ્મં ચાવિ જાણહ સુસીલં ।

કહ તં હોદિ સુસીલં જં સંસારં પવેસેદિ ।।૧૪૫।।

છે કર્મ અશુભ કુશીલ ને જાણો સુશીલ શુભકર્મને !

તે કેમ હોય સુશીલ જે સંસારમાં દાખલ કરે ? ૧૪૫.

આ ગાથામાં શુભાશુભ કર્મના સ્વભાવનું વર્ણન (કરવામાં આવે છે). શુભાશુભ કર્મનું વર્ણન, એમ છે હોં ! ભાવનો પાઠ નથી. તેથી કેટલાક લોકો કહે છે ને ! ઈ તો કર્મની વાત છે. પણ ‘અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ’ એમાંથી ચાર બોલ કાઢશે.

ટીકા :- ‘કોઈ...’ વ્યવહારના પક્ષવાળા ‘કર્મને શુભ જીવપરિણામ નિમિત્ત હોવાથી...’ શું કીધું ? જે કર્મબંધન થાય એને ‘શુભ જીવપરિણામ નિમિત્ત હોવાથી અને કોઈ કર્મને અશુભ જીવપરિણામ નિમિત્ત હોવાથી કર્મના કારણમાં ભેદ-તફાવત છે...’ એમ વ્યવહારનયવાળાનો એક પક્ષ છે. આ...હા...! ‘(અર્થાત્ કારણ જુદાં જુદાં છે),...’ પુણ્ય બંધાય એમાં શુભભાવ હોય છે અને પાપ બંધાય એમાં અશુભભાવ હોય છે. એટલે અજ્ઞાની વ્યવહારનયવાળા (એમ કહે છે કે), બે બંધના કારણમાં બે ભેદ છે. માટે બે ચીજ જુદી છે, એમ વ્યવહારવાળાનો પક્ષ છે.

‘કોઈ કર્મ શુભ પુદ્ગલપરિણામમય...’ એના પરિણામની પહેલી વાત કરી કે, પુણ્ય બંધાય છે તેમાં શુભભાવ નિમિત્ત છે. પાપ બંધાય એમાં અશુભ(ભાવ) નિમિત્ત છે તો પરિણામમાં ભેદ છે, એમ વ્યવહારનયવાળાનો પક્ષ છે. અહીંયાં એ કહે (છે) કે, ‘કોઈ કર્મ શુભ પુદ્ગલપરિણામમય...’ હવે બંધનની વાત થઈ. પેલા પરિણામની વાત હતી. ‘કોઈ કર્મ શુભ પુદ્ગલપરિણામમય અને કોઈ કર્મ અશુભ પુદ્ગલપરિણામમય હોવાથી...’ એમ કે બંધનમાં ફેર છે. કોઈ શુભ પુદ્ગલકર્મ બંધાય અને કોઈમાં અશુભ છે. આહા...હા...! માટે ભેદ છે.

એમ વ્યવહારનયવાળાનો પક્ષ છે. આ..હા...! એથી કર્મબંધનના ‘સ્વભાવમાં ભેદ છે;...’ એમ. એક શાતા બંધાય છે, એકમાં અશાતા બંધાય છે. માટે કર્મના સ્વભાવમાં બંધમાં ફેર છે. એમ વ્યવહારનયવાળાનો પક્ષ છે.

‘કોઈ કર્મનો શુભ ફળરૂપે અને કોઈ કર્મનો અશુભ ફળરૂપે વિપાક થતો હોવાથી...’ આહા..હા...! ‘કર્મના અનુભવમાં (–સ્વાદમાં) ભેદ છે;...’ (અર્થાત્) કર્મના ફળના સ્વાદમાં ભેદ છે. શાતાવેદનીયથી મળેલી ચીજ, એનો સ્વાદ બીજો હોય છે, શુભ ફળ છે. અશાતાના ઉદયથી રોગાદિ આવે, એના ફળમાં (સ્વાદ બીજો હોય છે). આ..હા...! પેલામાં (–શુભભાવનું) શુભ ફળ છે અને પેલામાં (–અશુભભાવનું) અશુભ ફળ – વિપાક છે. તો ફળમાં ફેર છે. બંધનના કારણમાં ફેર છે, બંધનના પુદ્ગલપરિણામના સ્વભાવમાં ફેર છે અને તેના ફળમાં ફેર છે. એમ વ્યવહારનયના પક્ષવાળાએ ત્રણ વાત કરી.

(હવે) વ્યવહારવાળાનો ચોથો પક્ષ (કહે છે). ‘કોઈ કર્મ શુભ (સારા) એવા મોક્ષમાર્ગને આશ્રિત હોવાથી અને કોઈ કર્મ અશુભ (ખરાબ) એવા બંધમાર્ગને આશ્રિત હોવાથી કર્મના આશ્રયમાં ભેદ છે. માટે—જોકે (પરમાર્થે) કર્મ એક જ છે તોપણ...’ પરમાર્થે કર્મ એક જ છે. આ શુભ એવા મોક્ષમાર્ગને આશ્રિત છે ને ! ત્યાં આગળ ‘મોક્ષમાર્ગને આશ્રિત’નો અર્થ ‘ફૂલચંદ્રજી’ એવો કરે છે. અહીં એ નથી (કહેવું).

‘(પરમાર્થે) કર્મ એક જ છે તોપણ—કેટલાકનો એવો પક્ષ છે કે કોઈ કર્મ શુભ છે અને કોઈ કર્મ અશુભ છે.પરંતુ તે (પક્ષ) પ્રતિપક્ષ સહિત છે.’ (એટલે કે) તે પક્ષનો વિરોધપક્ષ છે. નિશ્ચય છે એ વ્યવહારનો વિરોધપક્ષ છે. આહા..હા...! ‘તે પ્રતિપક્ષ (અર્થાત્ વ્યવહારપક્ષનો નિષેધ કરનાર નિશ્ચયપક્ષ) આ પ્રમાણે છે :-’ આ..હા..હા...!

‘શુભ કે અશુભ જીવપરિણામ...’ પેલો કહેતો હતો કે, બંધનના પરિણામમાં ફેર છે. એકમાં શુભપરિણામ છે અને એકમાં અશુભ(પરિણામ) છે. એના ઉત્તરમાં નિશ્ચયથી (એવો પ્રતિપક્ષ રજુ કરે છે કે), ‘શુભ કે અશુભ જીવપરિણામ કેવળ અજ્ઞાનમય હોવાથી એક (જ) છે;...’ આ..હા..હા...! યાહે તો શુભ હો કે અશુભ હો, એ અજ્ઞાન છે. એટલે કે એમાં જ્ઞાનસ્વભાવનો અંશ નથી. આ..હા...! ચૈતન્ય સ્વભાવ છે. શુભ-અશુભભાવમાં જ્ઞાનસ્વરૂપી ભગવાન, એના અંશનો એમાં અભાવ છે. એથી તે અજ્ઞાન છે. શુભ-અશુભ બેય પરિણામ અજ્ઞાન છે. આહા..હા...! દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા એ પણ અજ્ઞાન છે, કહે છે. હમણાં કહેશે. કારણ કે એમાં જ્ઞાનસ્વરૂપ પ્રભુ ! જે જ્ઞાયકસ્વભાવ તત્ત્વ ! એનો એમાં અભાવ છે. એની જે જ્ઞાનની નિર્મળ પર્યાય જોઈએ એ એમાં (–શુભ-અશુભભાવમાં) નથી. એથી એ અજ્ઞાન છે. શુભ-અશુભ બેય પરિણામ અજ્ઞાન છે. અજ્ઞાન છે એટલે મિથ્યાત્વ છે એમ નહિ. એ તો વળી એને પોતાના માને તો મિથ્યાત્વ (છે) પણ એ પોતે અજ્ઞાન છે. (એટલે કે) એમાં જ્ઞાનસ્વરૂપનો – ચૈતન્યસ્વરૂપનો અભાવ છે. આહા..હા...!

‘તે એક જ હોવાથી કર્મના કારણમાં ભેદ નથી;...’ તે કારણમાં પરિણામ-ભેદ કહ્યો પણ અમે કહીએ છીએ કે, બેય પરિણામ એક (છે), અજ્ઞાન છે એમાં કાંઈ ભેદ નથી. આહા...હા...! બંધના કારણમાં શુભ-અશુભ બેય પરિણામ જીવના ચૈતન્યસ્વભાવથી વિરુદ્ધ હોવાથી તે અજ્ઞાન છે. તેથી પરિણામમાં તું ફેર માને છો એમ નથી. બેય અજ્ઞાન છે. આહા...હા...! પાછું ‘અજ્ઞાનમય’ કહ્યું છે ડોં !

ભગવાન જ્ઞાનમય પ્રભુ છે ત્યારે શુભાશુભ પરિણામ અજ્ઞાનમય છે. કારણ કે એની જાતથી તે વિરુદ્ધ જાત છે. આહા...હા...! ‘માટે કર્મ એક જ છે. શુભ કે અશુભ પુદ્ગલપરિણામ કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી...’ તું કહે છે કે, એક પુદ્ગલ શાતાવેદનીયનો સ્વભાવ (છે) અને અશાતા(વેદનીય) આદિનો સ્વભાવ (એ બેમાં) ભેદ છે. તો અમે કહીએ છીએ કે, ‘શુભ કે અશુભ પુદ્ગલપરિણામ...’ બેય ‘કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી...’ ભલે શાતા બંધાણું કે અશાતા બંધાણું. આહા...હા...! ‘પુદ્ગલમય હોવાથી (તે) એક (જ) છે;...’ ઈ કોની વાત થઈ ? બંધનની. પહેલાં બંધનના કારણની વાત હતી. (વ્યવહારના પક્ષવાળાએ એમ કહ્યું કે), બંધનના કારણમાં ફેર છે. ત્યારે આ (આચાર્ય મહારાજ) કહે કે, બેયમાં ફેર નથી, બેય અજ્ઞાન છે. ત્યારે પેલાએ એમ કહ્યું કે, પુદ્ગલના બંધનમાં ફેર છે. એકમાં શાતા બંધાય અને એકમાં અશાતા (બંધાય). પુદ્ગલનો સ્વભાવ જુદી જાત છે. એકમાં જશકીર્તિ બંધાય, એકમાં અપજશકીર્તિ બંધાય. આહા...હા...! એના પુદ્ગલના સ્વભાવમાં ફેર છે. એમ વ્યવહારનયવાળાનો પક્ષ હતો એને અહીં તોડ્યો છે.

‘શુભ કે અશુભ પુદ્ગલપરિણામ કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી એક (જ) છે;...’ આહા...હા...! ‘તે એક હોવાથી...’ બંધન ડોં ! ‘કર્મના સ્વભાવમાં ભેદ નથી;...’ માટે કર્મના સ્વભાવમાં ભેદ (નથી). પુદ્ગલમય છે માટે કર્મના સ્વભાવમાં ભેદ નથી. ચાહે તો શાતા બંધાય કે અશાતા બંધાય, જશકીર્તિ બંધાય કે અપજશકીર્તિ બંધાય, મનુષ્યગતિ બંધાય કે ઢોરગતિ બંધાય કે દેવગતિ બંધાય. આહા...હા...! પણ (જે) બંધાય છે એ પુદ્ગલમય છે. આહા...હા...! એમાં ચૈતન્યની જાત ક્યાંક આવી નથી. માટે પુદ્ગલના સ્વભાવમાં તું ભેદ કહે છે એમ નથી. બેય પુદ્ગલમય છે માટે પુદ્ગલનો સ્વભાવ છે. આહા...હા...! ‘તે એક હોવાથી કર્મના સ્વભાવમાં ભેદ નથી; માટે કર્મ એક જ છે.’

ચોથું. ‘શુભ કે અશુભ ફળરૂપે થતો વિપાક કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી...’ તું કહે છે કે, શુભનું ફળ આવે આમ શાતાવેદનીયના સંયોગો, પૈસા-લક્ષ્મી, શરીરાદિ. અશાતાના ઉદયમાં રોગાદિ (આવે). પણ એ બધું પુદ્ગલમય કર્મ હોવાથી કેવળ ‘એક (જ) છે;...’ શુભ-અશુભના ફળરૂપે થતો ઈ બધો વિપાક કેવળ પુદ્ગલમય છે. આહા...હા...! ચાહે તો રોગ હોય કે ચાહે તો નીરોગ હો, એ બધું પુદ્ગલમય છે. એના ફળમાં તને ફેર દેખાતો હોય (તો કહે છે કે) એના ફળમાં ફેર નથી. આહા...હા...!

‘તે એક હોવાથી કર્મના અનુભવમાં (–સ્વાદમાં) ભેદ નથી;...’ શાતાવેદનીયમાં સુખનું વેદન આવે, અશાતમાં દુઃખનું (વેદન) આવે એમ અજ્ઞાની કહે છે. અહીં કહે છે કે, બેયનો સ્વાદ ભૂંડો છે, ખોટો છે. સ્વાદમાં ભેદ નથી. આહા..હા...! શાતાવેદનીયને લઈને મળેલી લક્ષ્મી – કરોડો, અબજો રૂપિયા અને અશાતાને લઈને મળેલી નિર્ધનતા, દરિદ્રતા, રોગ ઈ ફળમાં ફેર છે ને ! એમ અજ્ઞાનીનો પક્ષ છે. આહા..હા...! (તો કહે છે કે), ફળમાં જરીયે ફેર નથી, ઈ બેય પુદ્ગલની વાતું છે બધી. આહા..હા...! ‘(–સ્વાદમાં) ભેદ નથી; માટે કર્મ એક જ છે.’

‘શુભ (સારો) એવો મોક્ષમાર્ગ તો કેવળ જીવમય હોવાથી...’ આમાં ‘શુભ (સારો) એવો મોક્ષમાર્ગ...’ અહીં ‘શુભ’ શબ્દે શુદ્ધ શુભ એટલે સારો. સારો એટલે શુદ્ધ એમ ત્યાં અર્થ લેવો. ‘શુભ (સારો) એવો મોક્ષમાર્ગ...’ કેમકે પુણ્ય અને પાપના બેય ભાવ અશુભ છે અને આ મોક્ષમાર્ગ છે તે શુભ છે, આ શુભ છે. પેલા શુભાશુભ બેય પરિણામ તો અશુભ છે. આહા..હા...! ત્યારે મોક્ષનો માર્ગ તે શુભ છે. શુભ છે એટલે સારો છે. સારો છે એટલે શુભાશુભ ભાવથી રહિત છે. આહા..હા...! આહા..હા...! એમ ‘મોક્ષમાર્ગ તો કેવળ જીવમય હોવાથી...’ એમ લીધું છે ને ! આમાં ક્યાં (શુભભાવને મોક્ષમાર્ગ કહ્યો છે ?) શુભરાગને (મોક્ષમાર્ગ) કહે તો ત્યાં (તો એને) અજ્ઞાન કીધું છે. જો શુભનો અર્થ ત્યાં શુભભાવ (હોય તો) મોક્ષમાર્ગ કેવળ જીવમય (છે) એ વાત મળતી નથી. આહા..હા...! માણસને પકડ થઈ જાય પછી ફરવું કઠણ પડે, આકરું પડે છે.

અહીં તો કહે છે કે, શુભ એટલે કે નિશ્ચય જે મોક્ષમાર્ગ છે, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, એ શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપને અવલંબે થાય તેને અહીંયાં શુભ કહેવામાં આવે છે. તેને જ ભલો કહેવામાં આવે છે. શુભ અને અશુભ બેય પરિણામ તે ભલાં નથી, ભુંડા છે. આહા..હા...! આ..હા..હા...!

હવે પેલા લોકો ટીકા કરે છે, એમ કે તમે પુણ્યને વિષ્ટા (કહીને) હલકી ઉપમા આપી દીધી. ‘ઉત્તરાધ્યયન’નું પહેલું અધ્યયન છે ને ! એમાં બોલ છે ઈ આવી ગયો હતો. તદ્દન હલકી ઉપમા આપી છે. અહીં તો કહે છે કે, ઝેર છે ને અજ્ઞાન છે. શુભ અને અશુભ ભાવ બેય અજ્ઞાન છે. અને મોક્ષમાર્ગમાં તો કહે છે કે, ઝેર છે, ભલો નથી. શુભ-અશુભ ભાવ બેય ભલાં નથી. ભલો તો એક આત્માનો શુદ્ધ મોક્ષમાર્ગ (છે તે ભલો છે).

આત્મા ચિદાનંદ પ્રભુ ! એને આશ્રયે નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ (પ્રગટે). નિશ્ચય કેમ (કહ્યું) ? કે, પેલા રાગની અપેક્ષાએ (કહ્યું). બાકી પર્યાય અપેક્ષાએ તેને વ્યવહાર કહેવાય છે. આહા..હા...! પણ પર્યાયની અપેક્ષાએ જે વ્યવહાર કહેવાય છે તે રાગની અપેક્ષાએ નિશ્ચય છે. તે અહીં ભલો કીધો છે. ભલો અહીં શુભભાવને ભલો કીધો છે એમ નથી. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- જે સંસારમાં દાખલ કરે એને ભલો કહેવાય કેમ ?

ઉત્તર :- પણ સંસારમાં રખડે એને (ભલો) કેમ કહેવાય ? એના માટે તો ગાથા છે. ‘કથં તદ્ભવતિ સુશીલં યત્સંસારં પ્રવેશયતિ !’ એનો તો આ અર્થ છે. આહા..હા...! જેનાથી ભવ મળે એને સારો કેમ કહેવાય ? આહા..હા...! સારો તો મોક્ષનો માર્ગ (છે) કે જેનાથી મોક્ષ થાય તેને સારો ને ભલો ને શુભ કહેવામાં આવે. શુભ એ છે. મોક્ષ જે ત્રિકાળી કેવળજ્ઞાન એ જેનાથી પ્રાપ્ત થાય એવો નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ તે શુભ છે. બાકી શુભાશુભ પરિણામ તે બેય અશુભ અને અજ્ઞાન છે. આહા..હા...! આમાં આવી તો ચોખવટ પડી છે. માણસને પક્ષ થઈ જાય છે ને ! અને એકવાર, બે વાર બોલાઈ ગયું હોય પછી માર્ગું ફરવું મુશ્કેલ પડે. એમ નહિ કે, ભઈ ! મારી ભૂલ થઈ હતી, એમાં શું છે.

શુભ એટલે મોક્ષમાર્ગ. અહીં શુભ એટલે પુણ્યને મોક્ષમાર્ગ વ્યવહાર (કહેવો છે) એમ નહિ. શુભ એટલે એ શુભ(ભાવરૂપ) વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગ તે નહિ. અહીંયા તો શુભ એટલે નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ, જે નિશ્ચય વીતરાગી પર્યાય (પ્રગટી તે શુભ). જે જિનસ્વરૂપી પ્રભુ ! એને આશ્રયે થયેલી જિનદશા તે વીતરાગીદશા તે મોક્ષમાર્ગ (છે), તેને અહીં શુભ કહેવામાં આવે છે. આહા..હા...! તેને અહીંયાં ભલો કહેવામાં આવે છે. તેને અહીંયાં સારો કહેવામાં આવે છે. સામે છે ને ! પાઠ સામે પડ્યો છે ને ! આહા..હા...!

‘અને અશુભ (ખરાબ) એવો બંધમાર્ગ...’ દેખો ! શુભ-અશુભ બન્ને ભાવ અશુભ છે. આહા..હા...! વ્રત, અવ્રતના પરિણામ, દયા, દાનના પરિણામ, પ્રભુની ભક્તિના પરિણામ... આહા..હા...! કહે છે કે, એ બેય અશુભ છે. ‘અશુભ (ખરાબ) એવો બંધમાર્ગ તો કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી...’ આ..હા..હા...! બંધમાર્ગ તો કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી. મોક્ષમાર્ગ કેવળ જીવમય હોવાથી. એમ એની સામે લેવું. મોક્ષમાર્ગ કેવળ જીવમય હોવાથી. એકલો આનંદનો સાગર પ્રભુ ! એની નિર્મળ દશા એ કેવળ જીવમય છે. એમાં પુદ્ગલનો કોઈ અંશ નથી. આહા..હા...! અને બંધમાર્ગ તો કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી. બંધમાર્ગ એકલો પુદ્ગલમય છે. આહા..હા...! આવું છે.

‘તેઓ અનેક (-જુદાં જુદાં, બે) છે;...’ જુદાં જુદાં બે છે. મોક્ષમાર્ગ ભલો, એક, જીવમય (છે) અને પુદ્ગલમય બંધમાર્ગ બીજો. એમ બે છે. બેય એક નથી, એમ (કહે છે). આહા..હા...! શું કહ્યું ? સારો એવો મોક્ષમાર્ગ કેવળ જીવમય હોવાથી (અર્થાત્) શુદ્ધ ચૈતન્યની પરિણતિ નિર્મળ હોવાથી તે ભલો અને સારો કહેવામાં આવે છે અને શુભ કહેવામાં આવે છે. અને જે બંધમાર્ગ છે તે કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી. આ..હા..હા..હા...! એ શુભાશુભ પરિણામ કેવળ બંધમાર્ગ, કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી. શુભાશુભ પરિણામ હોં ! એ કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી. આહા..હા...!

દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ(ના) પરિણામ હો કે હિંસા, જૂઠું, ચોરી આદિના પરિણામ હો, બેય બંધમાર્ગ તો કેવળ પુદ્ગલમય હોવાથી. આહા..હા...! ‘તેઓ અનેક (-જુદાં જુદાં, બે)

છે;...’ એટલે કે સારો એવો મોક્ષમાર્ગ અને ખરાબ એવો બંધમાર્ગ. સારો એવો મોક્ષમાર્ગ જીવમય (અને) ખરાબ એવો બંધમાર્ગ અજીવ – પુદ્ગલમય. એમ બે છે. બેમાં આ એક ઠીક અને એક અઠીક એવા ભાગ નથી. આહા..હા...!

‘તેઓ અનેક હોવા છતાં કર્મ તો કેવળ પુદ્ગલમય એવા બંધમાર્ગને જ આશ્રિત હોવાથી...’ દેખો ! ‘અનેક હોવા છતાં કર્મ તો કેવળ પુદ્ગલમય એવા બંધમાર્ગને જ આશ્રિત...’ છે. મોક્ષમાર્ગને આશ્રિત જરીયે અંશે રાગ કે બંધ નથી. આહા..હા...! ‘અનેક હોવા છતાં...’ એ અનેક એટલે (શું) ? જીવમય મોક્ષનો માર્ગ – નિર્મળ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, એ ભલો. અને એનાથી વિરુદ્ધ પુણ્ય અને પાપનો પુદ્ગલમય બંધમાર્ગ. એ તો પુદ્ગલમય છે, એ જીવમય નહિ. આહા..હા...!

મોક્ષમાર્ગ અને બંધમાર્ગ બે અનેક હોવા છતાં ‘કર્મ તો કેવળ પુદ્ગલમય એવા બંધમાર્ગને જ આશ્રિત...’ છે એમ કહે (છે). આહા..હા...! કર્મ તો એ પુણ્ય-પાપને આશ્રિત કર્મબંધન છે. મોક્ષમાર્ગને આશ્રિત બંધ છે નહિ. બંધનો આશ્રય મોક્ષમાર્ગ નથી. બંધનો આશ્રય બંધમાર્ગ છે. આહા..હા...! આવી વાત છે. દુનિયાને આકરું પડે.

લાખો, કરોડો રૂપિયા ખર્ચે, મંદિર બનાવે... કેટલાક એમ કહે કે, પૈસા ખર્ચે (છે), લ્યો ! આ ‘શાંતિભાઈ ઝવેરી’ જુઓ ! કેટલા ખર્ચ્યા ! પોણા બે લાખ રૂપિયા ! પંદર દિ’માં પોણા બે લાખ (ખર્ચ્યા). આહા..હા...! એક લાખ ને સાંઈઠ હજાર તો ખર્ચ્યા. ચોખ્ખું દેખાય. બીજું અંદર ઘણું (ખર્ચતા), દરરોજ મૂકતા, મહેમાનોને જમાડતા ને... પેલી બુકું આપતા. એકમને બુકું ‘હસુભાઈ’એ આપી હતી, બીજ-ત્રીજે એણે આપી હતી. જેની પાસે નહોતી ને (એને) એના તરફથી (આપી). ચારે બાજુમાં એનો હાથ હતો.

મુમુક્ષુ :- જમણ હતું.

ઉત્તર :- હા, જમણમાં રૂપિયા આપ્યા. આખા જમણના અગિયાર હજાર રૂપિયા મંડળને (આપ્યા). બાકી મંડળને ખર્ચ તો મોટો થયો હોય. ચાર હજાર માણસ જમે તોપણ વીસ હજાર થાય. પણ એને એમ કે કોઈને કાંઈ આમાં આપવું છે ? તો એમના તરફથી એમણે અગિયાર હજાર આપ્યા. એ તો ઠીક. પણ વાત એ છે કે, એ બેય બંધમાર્ગને આશ્રયે જ શુભાશુભ પરિણામ છે, એ બંધમાર્ગ છે, એ પુદ્ગલમય છે, અજ્ઞાનમય છે. આ..હા..હા...!

પેલી ટીકામાં આવે કે, વ્યવહારે ફેર છે. પણ વ્યવહારે ફેર છે એનો અર્થ ? વ્યવહારનય અભૂતાર્થ છે, અસત્યાર્થ છે. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- લૌકિકમાં એમ કહેવાય.

ઉત્તર :- બહારથી લૌકિક બહારની અપેક્ષાએ (કહેવાય) એનો અર્થ શું ? ત્યાં સત્ય ક્યાં આવ્યું ? સત્ ચિદાનંદ પ્રભુ ! પૂર્ણાનંદનો સાગર ! એની જે નિર્મળ પરિણતિ છે (એ) રાગ, પુણ્યના પરિણામ વિનાની છે. એ એક જ મોક્ષમાર્ગ (છે) અને એને આશ્રયે બંધ

છે નહિ. આહા..હા...!

‘તેઓ અનેક (–જુદાં, જુદાં બે) છે; તેઓ અનેક હોવા છતાં કર્મ તો કેવળ પુદ્ગલમય એવા બંધમાર્ગને જ આશ્રિત...’ છે. આહા..હા...! જુઓ ! ‘કર્મના આશ્રયમાં ભેદ નથી;...’ કર્મના બંધનના આશ્રયમાં – અવલંબનમાં ભેદ નથી. ‘માટે કર્મ એક જ છે.’ આ..હા...! આવું સ્પષ્ટ છે છતાં (લોકો) ગોટા વાળે. પ્રભુ એક કોર શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ !

ત્યાં ‘પુણ્ય-પાપ અધિકાર’માં વ્રતમાં પણ એ કહ્યું ને ! ચારિત્ર જે છે એ સ્વદ્રવ્યને આશ્રિત છે. સ્વરૂપાચરણ ! પોતાનો શુદ્ધ ચૈતન્યઘન ભગવાન ! એને આશ્રયે જે સ્વરૂપ એનું આચરણ (થયું) તે દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર છે અને પરદ્રવ્યને આશ્રયે જે વ્રત, તપ, આદિ ભગવાનની ભક્તિ આદિ (થાય) એ તો પરદ્રવ્યને આશ્રયે છે. આહા..હા...! તેથી તે પરદ્રવ્યને આશ્રયે બંધમાર્ગ છે. આ સ્વરૂપ આશ્રયથી મોક્ષનો માર્ગ છે. આ..હા...! સ્વદ્રવ્યને આશ્રયે છે એ મોક્ષમાર્ગ છે અને પરદ્રવ્યના લક્ષે જે થાય એ પરદ્રવ્યને આશ્રયે છે. આહા..હા...! એ બંધમાર્ગ છે. ભગવાન એમ કહે કે, અમારા ઉપર લક્ષ કરતા તને બંધભાવ ઉત્પન્ન થશે, બાપા ! આહા..હા...! તારું તત્ત્વ અંદર ભરેલું ભગવાનસ્વરૂપ છે ને ! ન્યાં જો ને ! ન્યાં જા ને ! ત્યાં માલ પડ્યો છે. રાગાદિમાં કાંઈ માલ નથી, પ્રભુ ! વૃથા (છે). આહા..હા...! એ તો પુદ્ગલમય છે. શુભભાવ બંધમાર્ગ હોવાથી પુદ્ગલમય છે. આહા..હા...! શુદ્ધભાવ – શુભભાવ – ભલો ભાવ – મોક્ષ સ્વદ્રવ્યને આશ્રયે હોવાથી તે મોક્ષમાર્ગ છે. આ..હા..હા...! સ્વદ્રવ્ય આશ્રયે મોક્ષમાર્ગ અને પરદ્રવ્ય આશ્રયે બંધમાર્ગ – આ સિદ્ધાંત. પછી એના બધા ભેદ પાડ્યા. આહા..હા...!

હવે એનો ખુલાસો કરે છે. ભાવાર્થ :- ‘કોઈ કર્મ તો અરહંતાદિમાં ભક્તિ-અનુરાગ,...’ પંચ પરમેષ્ઠીમાં ભક્તિ, વ્રત, તપ... આ..હા..હા...! ‘જીવો પ્રત્યે અનુકંપાના...’ ભાવ. આ..હા...! ‘કોઈ કર્મ તો અરહંતાદિમાં ભક્તિ-અનુરાગ, જીવો પ્રત્યે અનુકંપાના પરિણામ,...’ એ બંધ શુભરાગ (છે). ‘મંદ કષાયથી ચિત્તની ઉજ્જવળતા ઇત્યાદિ શુભ પરિણામોના નિમિત્તે થાય છે અને કોઈ કર્મ તીવ્ર ક્રોધાદિક અશુભ લેશ્યા,...’ આહા..હા...! ‘નિર્દયપણું,...’ અનુકંપા હો કે નિર્દયપણું હો. આહા..હા...! ‘વિષયાસક્તિ, દેવ-ગુરુ આદિ પૂજ્ય પુરુષો પ્રત્યે વિનયભાવે ન પ્રવર્તવું ઇત્યાદિ અશુભ પરિણામોના નિમિત્તથી...’ કોઈ કર્મ બંધાય છે એમ.

‘કોઈ કર્મ’ પહેલું (લખ્યું) છે ને ? ‘કોઈ કર્મ તો...’ એમ. અરહંતાદિની ભક્તિ આદિ, જીવની અનુકંપાથી, મંદ કષાયથી, શુભ પરિણામોના નિમિત્તથી. કોઈ કર્મ તીવ્ર ક્રોધાદિક અશુભ લેશ્યા આદિ અને દેવ-ગુરુ (પ્રત્યે વિનયભાવે ન પ્રવર્તવું ઇત્યાદિ). ‘આમ હેતુનો ભેદ હોવાથી...’ (એમ) વ્યવહારનયના પક્ષથી પક્ષકાર કહે છે. છે ? ‘હેતુનો ભેદ હોવાથી...’ બંધનના હેતુના કારણમાં ભેદ હોવાથી. અરહંતાદિની ભક્તિમાં પુણ્ય બંધાય અને નિર્દયપણામાં પાપ બંધાય. આહા..હા...! તો વ્યવહારનયના પક્ષવાળો કહે છે કે, આમ હેતુનો ભેદ છે.

‘કર્મના શુભ અને અશુભ એવા બે ભેદ છે.’ આહા..હા...! પેલા પરિણામના ભેદ કીધાં, આ બંધનના ભેદ છે. આ..હા..હા...!

‘શાતાવેદનીય, શુભ-આયુ,...’ આહા..હા...! શાતાવેદનીય બંધાય કે દેવનું શુભ-આયુ હો. ‘શુભનામ...’ જશોકીર્તિ. ‘શુભગોત્ર,...’ ઊંચ ગોત્ર. ‘એ કર્મોના પરિણામ (-પ્રકૃતિ વગેરે)માં તથા ચાર ઘાતિકર્મો, અશાતાવેદનીય....’ એની સામે ફેર છે એમ કહે છે. ‘ચાર ઘાતિકર્મો, અશાતાવેદનીય, અશુભ-આયુ, અશુભનામ, અશુભગોત્ર—એ કર્મોના પરિણામ (-પ્રકૃતિ વગેરે)માં ભેદ છે;...’ એમ અજ્ઞાનીનો પક્ષ છે. એક બાજુ ચાર ઘાતિનો... આ..હા..હા...! બંધ પડે અને એક બાજુ શાતાનો બંધ પડે. આ..હા..હા..હા...! ઘાતિકર્મનો બંધ પડે અને એક બાજુ શાતાનો બંધ પડે, કહે છે. ફેર નથી ? આટલો બધો ફેર નથી લાગતો ? કાંઈ ફેર નથી. આ..હા..હા...! ઘાતિકર્મનો બંધ પડો, શાતાનો પડો કે જશકીર્તિનો પડો. આ..હા..હા...! પણ બંધ છે, એ તો બધો પુદ્ગલનો સ્વભાવ છે. આહા..હા...! આ ‘સોનગઢ’ની વાણી છે આ ? ‘સોનગઢ’થી છપાણું એટલે (‘સોનગઢ’ની વાત થઈ ગઈ ?) આ તો પહેલાની વાત છે. આ..હા...!

‘અશુભગોત્ર—એ કર્મોના પરિણામ (-પ્રકૃતિ, વગેરેમાં) ભેદ છે;...’ ક્યાં શાતાવેદનીય બંધાય અને ક્યાં દર્શનમોહનીય બંધાય ! ચારિત્રમોહનીય બંધાય. એમ અજ્ઞાની કહે છે કે, આમાં તમને ફેર લાગતો નથી ? (તો કહે છે), ના. ત્યાં બેય પુદ્ગલના પરિણામ છે. આ..હા..હા...! કારણમાં પણ બેય અજ્ઞાનમય પરિણામ અને બંધમાં (પણ) શાતા બંધાય કે ઘાતિ (બંધાય), બેય પુદ્ગલના પરિણામ છે. આમ છે. આકરું પડે એવું છે.

‘કર્મના શુભ ને અશુભ એવા બે ભેદ છે.’ ક્યાં શાતાવેદનીય બંધાય અને ક્યાં ઘાતિકર્મ ! તમે કાંઈ ફેર ન માનો ? અમને તો કેટલો ફેર લાગે છે, કહે છે. સાંભળ, સાંભળ ! હજી એનો પ્રશ્ન છે. ‘કોઈ કર્મના ફળનો અનુભવ સુખરૂપ છે...’ આ કલ્પના (છે). અનુકૂળ દેખીને સુખની કલ્પના થાય. ‘અને કોઈ કર્મના ફળનો અનુભવ દુઃખરૂપ છે;...’ છે તો બેય દુઃખરૂપ. પણ એણે માન્યું છે ને કે, શાતાવેદનીયના ઢગલા આવવા, અબજો રૂપિયાના ઢગલા ! આમ એકલા મખમલના ગાદલાં ને મખમલના પાથરણા ! લાખો રૂપિયાના મખમલના આ પાથરવાના ! ત્યાં આવા (સાદા) પાથરે ?

આહા..હા...! અરે...! પેલા ‘રાવણ’ને સ્ફટિકમણિના બંગલા (હતા) ! સ્ફટિકમણિની નિસરણી ! સ્ફટિકમણિની લાદી ! સ્ફટિકમણિની લાદી !! અને સાતમી નરકમાં અગ્નિના (ભડકા) ! એમ ફેર નથી લાગતો ? (એમ) વ્યવહારવાળો કહે છે. કાંઈ ફેર નથી, બાપા ! સાંભળ ! આ..હા..હા...! એ સાતમી નરકની અગ્નિની વેદના અશાતાનું ફળ (છે) અને અહીંયાં સ્ફટિકમણિની લાદી ! આમ નિસરણી ચડતાં અંદર વિચારે ચડી જાય કે, આ ચડાય છે કે પગલું આમ જાય છે ? પગ હેઠે દેખાય. આહા..હા...! ભાઈ ! એ બધા પુદ્ગલના

પરિણામ છે, બાપા ! પ્રભુ ! એમાં ભગવાન ક્યાંય આવ્યો નહિ. આહા..હા...! એ શુભાશુભ પરિણામમાં પ્રભુ ન આવ્યો. તો એના બંધન અને એના ફળમાં ક્યાંથી પ્રભુ આવે ? આ..હા...! આ..હા..હા...! આકરું કામ છે. (આની) મોટી તકરાર છે ને ! એક ફેરી પુણ્યને વિષ્ટા કીધી ત્યાં તો લોકો રાડ નાખી ગયા ! અહીં તો (કહે છે) શુભભાવ છે એ પુદ્ગલ છે, ઝેર છે.

મુમુશ્ચુ :- આત્મા અમૃત છે.

ઉત્તર :- પેલો પ્રભુ અમૃત છે. અમૃતનો સાગર પ્રભુ અંદર ડોલે છે. આ..હા..હા...! સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ ! અતીન્દ્રિય આનંદનું ધ્રુવ... ધ્રુવ... (ધામ) બિરાજે છે. એની સામે શુભ-અશુભ પરિણામ તો ઝેર છે, કહે છે. આહા..હા...! પેલો કહે કે, તમે આટલો બધો ફેર માનો ? આ નરકના દુઃખો અને ક્યાં સ્ફટિકમણિના બંગલામાં રહેવું ! ક્યાં સાતમી નરકમાં તેંત્રીસ સાગરે રહેવું ? બાપુ ! બેય પુદ્ગલના પરિણામ છે, ભાઈ ! એમાં ક્યાંય આત્મા આવ્યો નહિ. આ..હા..હા..હા...! એના ફળમાં ફેર નથી. સાતમી નરકનું નારકીપણું મળે કે સ્ફટિકમણિના બંગલા મળે (બેમાં કાંઈ ફેર નથી). આ..હા..હા...! ‘રાવણ’ સ્ફટિકમણિના (મહેલમાં) રહેતો ! આ..હા..હા...! એ મરીને નરકે ગયો. આહા..હા...! અને મુનિ જંગલમાં ઊના તપેલા પથરા (ઉપર) બેસે અને અંદર આનંદના ધ્યાનમાં જાય ! આ..હા..હા...! એને કેવળજ્ઞાન થાય !! આ..હા..હા...! અંદર ભગવાનનું અવલંબન લીધું છે. પ્રભુ મોટો (બિરાજે છે) ! આહા..હા...! એનું જ્યાં અવલંબન છે ત્યાં મોક્ષમાર્ગ અને મોક્ષ તો એની હથેળીમાં (છે) ! અંદર ભર્યું છે. આહા..હા...! શક્તિમાં છે તે વ્યક્તિમાં પ્રગટ થાય જ. તો આ પુણ્ય અને પાપના પરિણામ શક્તિમાં ક્યાં હતા ? અને એનું બંધન ને ફળ, એ ક્યાં આત્માનું કોઈ ફળ છે ? આ..હા..હા...! આવું છે.

અહીં તો જરીક અનુકૂળતા હોય ત્યાં બસ ! આપણે જાણે સુખી છીએ, સુખી છીએ. અને સાધારણ ગરીબ માણસને બિચારાને એવું હોય... ‘મુંબઈ’માં નહિ ? શું કહેવાય ઈ ? પેલા ઉપર સૂતા હોય છે. ફૂટપાથ ! ગરીબ માણસ બધે ‘અમદાવાદ’, ‘ભાવનગર’ જ્યાં હોય ત્યાં એકલા પડ્યા હોય બહાર. જ્યાં મોટર ચાલતી ન હોય એવી જગ્યા હોય ને આમ ત્યાં બિચારા પડ્યા હોય. આ..હા..હા...! એ ખાવાના ક્યાં ? પીવાના ક્યાં ? નળના પાણી પીવા ! આ..હા..હા...! અને મોટરું ઉભી રહે એની પાસે માંગવું. જ્યાં મોટર ઉભી રહે ને ! પેલું લાલ લાલ થાય ને ! લાલ (સિગ્નલ) આવે ત્યાં જ્યાં સુધી (ગાડી) ચાલે નહિ ત્યાં સુધી બધા ભિખારી ત્યાં માંગવા માટે ભેગા થાય. મોટરું ઉભી રહે ને ! આહા..હા...! અને ક્યાં માગે ત્યાં મળે હજાર ફળ ! કહે છે કે, પણ પ્રભુ ! બેયના ફળમાં ફેર નથી હોં ! આ..હા..હા...! બાપુ ! તને ફળમાં ફેર લાગે છે.

અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ જેમાં અતીન્દ્રિય આનંદનું ફળ આવે, પ્રભુ ! એની પાસે

એ પુદ્ગલના ફળ તો અજ્ઞાનના ફળ (છે), બંધના ફળ છે, એ પુદ્ગલમય છે. પ્રભુ એમાં નથી. આ..હા..હા...! અને ભગવાન ત્રિલોકનાથ ચૈતન્યપ્રભુ ! એનો એક જરીક આશ્રય લીધો ત્યાં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન અને આનંદ આવ્યો ! આ..હા..હા...! એ ચીજ આગળ આ બધા તારા સુખની સાહેબીઓ પુદ્ગલની જાત અને ઝેરની જાત છે. આહા..હા...! આવું છે. ગરીબ થઈ જાય એટલે આમ દીન થઈ જાય અને પૈસા થાય એટલે આમ ચાલે ત્યાં... (આમ ચાલે) ! અમારે ‘બોટાદ’માં (એક) સ્વામિનારાયણના ‘હિંમતલાલ’ શેઠ હતા. એની ચાલ એવી હતી ને ચાલ... એની કોપી બીજો એક કરતો. સ્થાનકવાસી હતો એ એની કોપી કરતો. ઈ ચાલે એના જેવું ચાલે. શેઠ જેવું (ચાલે). આ..હા...! શું છે પણ આ ? એમ કે આમ નગરશેઠ ! શરીર મજબુત ! લાખો રૂપિયા ! આબરુ મોટી ! એની સાથે આપણે હોડ કરીએ, થોડું થોડું તો કરીએ, એમ (કહે). અરે... પ્રભુ ! કોની સાથે હોડ કરવી (છે) ? એ બધા પુદ્ગલના ફળ, ઝેરના ફળ છે, ભાઈ ! આ..હા..હા..હા...! પ્રભુ ! તારો આનંદનો સાગર ! ચિંતામણિ રત્ન પડચું છે ને ! આ..હા..હા...!

૧૪૬ (ગાથામાં) દાખલો આપ્યો છે. ૧૪૬ ગાથા છે ને ! (એની) ‘જયસેનાચાર્યદેવ’ની ટીકામાં (દાખલો આપ્યો છે). છાશને માટે રત્નને વેંચે છે. ૧૪૬માં ‘જયસેનાચાર્યદેવ’ની સંસ્કૃત ટીકામાં (છે). છાશ... છાશ જોવે છે એમાં રત્નને વેંચી નાખે ! રત્નને વેંચીને છાશ લે !! આહા..હા...! રાખ માટે રત્નનો ઢગલો બાળે ! થોડી રાખ જોઈતી હોય, આ મગ સડી ન જાય (એટલે) નાખે છે ને ! એ રાખ માટે રત્નની રાશિ – ઢગલો બાળે. આ..હા..હા...! એક દોરા માટે હીરાના હારનું ચૂર્ણ કરી નાખે ! ‘જયસેનાચાર્યદેવે’ ચાર દાખલા (આપ્યા) છે અને એક કોદરવા માટે ચંદનનું વન છેદી નાખે. ચંદનનું વન ! ‘જયસેનાચાર્યદેવ’ની ટીકામાં ચાર દાખલા છે. પહેલા કહેવાય ગયા છે. આહા..હા...! એમ પુણ્યને માટે મરી જાય છે, કહે છે. આહા..હા...! રાગના પુણ્યના પ્રેમમાં આત્માને હારી દે છે. આ..હા...! છાશ માટે જેમ રત્નને વેંચે એમ એ પુણ્યના પરિણામના પ્રેમમાં આખો વેંચાઈ જાય છે, આખો આત્માનો અનાદર કરી નાખે છે. આહા..હા...!

રાખ માટે રત્નની રાશિનો – ઢગલો બાળે છે. એમ એક પુણ્યના પરિણામમાં ભગવાન મોટો રત્નની રાશિ છે... આહા..હા...! એનો એ અનાદર કરે છે. સૂતરના દોરા માટે એક હારને ચૂરી નાખે છે, ચૂરણ કરે છે. (એમ) એક શુભભાવના રસમાં અનંત રત્નનો હીરલો પ્રભુ !... આ..હા..હા..હા...! એને એ બાળી મૂકે છે, અનાદર કરી નાખે છે. આહા..હા...! કોદરવા માટે ચંદનના વનને છેદી નાખે છે. આહા..હા...! એમ એક શુભ પરિણામના પ્રેમમાં ભગવાન ચંદનવૃક્ષ મહાપ્રભુ ! આ..હા..હા...! એનો અનાદર કરે છે. આહા..હા...! સાંધારણ કામ નથી, બાપા ! આ તો અંતરની વાતું (છે). આહા..હા...! વીતરાગમાર્ગને સત્યપણે, (સત્ય) રીતે સાંભળવા પણ મહાભાગ્ય જોઈએ ! આ..હા..હા...! આહા..હા...! ક્યાં

ચૈતન્યરત્નથી ભરેલો ભગવાન અને ક્યાં પુણ્ય-પાપનો અજ્ઞાન ભાવ ! આહા..હા...! અને એના બંધનમાં પણ પુદ્ગલના પરિણામ, એના ફળમાં પુદ્ગલમય પરિણામ અને એ બંધ પણ પુદ્ગલ ને બંધને આશ્રયે થાય છે. મોક્ષમાર્ગના આશ્રયે કાંઈ રાગ, બંધ ન થાય. આહા..હા...!

આ..હા...! (શુભ-અશુભના સ્વાદમાં) ‘અનુભવનો ભેદ હોવાથી કર્મના શુભ અને અશુભ એવા બે ભેદ છે. કોઈ કર્મ મોક્ષમાર્ગને આશ્રિત છે...’ જોયું ! ઈ સામું કહે છે. મોક્ષમાર્ગને આશ્રિત કોઈ કર્મ છે. (અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગમાં બંધાય છે) અને કોઈ કર્મ બંધમાર્ગના આશ્રયે છે; આમ આશ્રયનો ભેદ હોવાથી કર્મના શુભ અને અશુભ એવા બે ભેદ છે.’ એમ વ્યવહારનયના પક્ષવાળા અજ્ઞાની માને છે. આહા..હા...! આકરું બહુ !

‘આ પ્રમાણે હેતુ...’ એટલે પરિણામ. ‘સ્વભાવ...’ એટલે પુદ્ગલબંધન. ‘અનુભવ...’ એટલે એનું ફળ ‘અને આશ્રય...’ એટલે બંધને આશ્રયે વિકાર છે. મોક્ષના માર્ગને આશ્રયે પુણ્ય ન હોય, આત્માના આશ્રયે પુણ્ય ન હોય. બંધમાર્ગને આશ્રયે પુણ્ય હોય. આહા..હા...! આમ ‘કોઈ કર્મ શુભ છે અને કોઈ અશુભ છે એમ કેટલાકનો પક્ષ છે.’ આહા..હા...!

‘હવે એ ભેદપક્ષનો નિષેધ કરવામાં આવે છે :- જીવના શુભ અને અશુભ પરિણામ બન્ને અજ્ઞાનમય છે...’ શું કહે છે ? કે, શુભ પરિણામ રાગની મંદતા અને અશુભ પરિણામ રાગની તીવ્રતા. આટલો ફેર (છે). અહીં કહે છે કે, ‘બન્ને અજ્ઞાનમય છે...’ ઈ આમાં પહેલું આવી ગયું છે ને ! શુભ-અશુભ પરિણામ અજ્ઞાનમય છે. પહેલું આવી ગયું છે. એનો ખુલાસો કરે છે. ‘તેથી કર્મનો હેતુ એક અજ્ઞાન જ છે;...’ આ..હા..હા...! કર્મના હેતુના બે પરિણામ, જાત, બે ભેદ છે એમ નથી. કર્મનો હેતુ તો એક જ અજ્ઞાન છે. આહા..હા...! ‘માટે કર્મ એક જ છે.’

‘શુભ અને અશુભ પુદ્ગલપરિણામો બન્ને પુદ્ગલમય જ છે...’ (અર્થાત્) બંધન. શાતા બંધાય કે અશાતા બંધાય, જશ બંધાય કે અપજશ બંધાય... આહા..હા...! એ શુભ-અશુભ પુદ્ગલપરિણામ ‘બન્ને પુદ્ગલમય જ છે...’ તેથી તે બંધના કર્મનો સ્વભાવ ‘એક પુદ્ગલપરિણામરૂપ જ છે;...’ આહા..હા...! તું એ પુદ્ગલપરિણામના સ્વભાવમાં ભેદ પાડે છો (પણ) અમે કહીએ છીએ કે, બન્ને પુદ્ગલપરિણામ છે. હવે એમાં ભેદ શાનો પાડે છે ? આહા..હા...!

ત્યારે પેલા છાંયા અને તડકાનો દાખલો આપે છે. જુઓ ! અવ્રત છોડીને વ્રતમાં આવવું. છાંયે બેસીને શુદ્ધઉપયોગની વાટ જોવી. પણ ઈ તો એની વાત બીજી (છે). એ વ્રતના વિકલ્પોની ભૂમિકા કોને હોય ? જેને સમ્યગ્દર્શન છે અને એમાં પ્રભુનો વિશેષ આશ્રય લીધો છે એને વ્રતના વિકલ્પ હોય છે. એને પુણ્યબંધ થાય છે એમ કહે છે. આહા..હા...! પણ એને લઈને એમ કહે કે, અવ્રતમાં રહેવું ઈ કરતાં વ્રતના પરિણામ સારા, ઈ કઈ અપેક્ષાએ કીધા ?

ઈ તો સમ્યગ્દર્શન સહિત છે અને એમાં જ્યાં વ્રતના વિકલ્પ છે એને થોડી શાંતિ વધી છે. આહા..હા...! એ વ્રતવાળાના વ્યવહારને એનું ફળ શાતા અને સ્વર્ગ છે, છાંયો છે એમ. આહા..હા...! પણ મૂળ જે મથાળું છે એને તું જોતો નથી. આહા..હા...! જુઓ ! અવ્રતના ફળમાં નરક છે. ‘સમાધિશતક’(માં) કહે છે. વ્રતના ફળમાં છાંયા છે, ઝાડનો છાંયો મળે એમ અને અવ્રતના ફળમાં અગ્નિનો તડકો છે. બાપુ ! બેના ફેરમાં એ તો અંદર શાંતિ થોડીક વધી છે ને ! એની ભૂમિકામાં શુભભાવ છે ઈ એને ત્યાં પાપાનુબંધી પુણ્યને છોડીને પુણ્યાનુબંધની પુણ્યની વાતું કરી છે. પણ એ ભૂમિકાના જોરથી વાત કરી છે. આહા..હા...! આણે ‘વિદ્યાસાગર’ મુનિએ ઈ નાખ્યું છે.

(અહીંયાં કહે છે), ‘કર્મનો સ્વભાવ એક પુદ્ગલપરિણામરૂપ જ છે; માટે કર્મ એક જ છે. સુખરૂપ અને દુઃખરૂપ અનુભવ બન્ને પુદ્ગલમય જ છે...’ આ..હા..હા..હા...! શાતાવેદનીયના ઢગલા પડ્યા (હોય). ચૂરમા, લાડવા ખાતો હોય અને એમાં જે ભાવ છે એ તો અશુભભાવ છે. આહા..હા...! પુદ્ગલપરિણામ છે. જે સુખ તે માન્યું છે ઈ સુખ નથી. બેય અનુભવ પુદ્ગલનો છે. આહા..હા...! ‘તેથી કર્મનો અનુભવ એક પુદ્ગલમય જ છે;...’ કર્મના અનુભવમાં બે ભેદ પાડે કે, શાતાથી આમ ઢગલા થાય ને ઠંડી હવા, શાતમાં રહે... આહા..હા...! એનાથી નિવૃત્તિ લઈને ત્યાં ધર્મ થઈ શકે, શરીર સારું હોય તો ફલાણું (થાય). અહીં કહે છે કે, ભગવાન સારો હોય તો ધર્મ થઈ શકે, એક જ વાત છે. બહારમાં સારું (હોય) ઈ બધી પુદ્ગલમયની વાતું છે.

‘મોક્ષમાર્ગ અને બંધમાર્ગમાં, મોક્ષમાર્ગ તો કેવળ જીવના પરિણામમય...’ લ્યો ! અહીં તો ઈ લીધું, ત્યાં પણ ઈ લીધું. ‘મોક્ષમાર્ગ તો કેવળ જીવના પરિણામમય...’ (છે). ઈ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર જે સ્વને આશ્રયે થાય એને જ કેવળ જીવના પરિણામ કીધા છે. શુભ-અશુભ ભાવ ઈ જીવના પરિણામ નહિ. એ તો અજ્ઞાન, પુદ્ગલના પરિણામ છે. આ..હા..હા..હા...!

‘બંધમાર્ગ કેવળ પુદ્ગલના પરિણામમય જ છે...’ મોક્ષમાર્ગ કેવળ જીવના પરિણામ છે. શુભાશુભ નહિ, શુદ્ધ (પરિણામ). ‘અને બંધમાર્ગ કેવળ પુદ્ગલના પરિણામમય જ છે તેથી કર્મનો આશ્રય કેવળ બંધમાર્ગ જ છે...’ મોક્ષના માર્ગને આશ્રયે બંધ છે ઈ વાત બિલકુલ ખોટી છે. ‘(અર્થાત્ કર્મ એક બંધમાર્ગના આશ્રયે જ થાય છે – મોક્ષમાર્ગમાં થતાં નથી); માટે કર્મ એક જ છે.’ આહા..હા...!

‘આ પ્રમાણે કર્મના શુભાશુભ ભેદના પક્ષને ગૌણ કરી...’ એમ કહ્યું. ‘તેનો નિષેધ કર્યો;...’ છે. જેમ પર્યાયને અભૂતાર્થ કીધી હતી એ ગૌણ કરીને અભૂતાર્થ કીધી હતી. ભલે છે, છે ખરું પણ ગૌણ કરીને તેનો નિષેધ કર્યો છે. (ઊંધું) કાઢવું હોય (એ) આમાંથી કાઢે કાઢવું હોય તો. ‘કારણ કે અહીં અભેદપક્ષ પ્રધાન છે, અને અભેદપક્ષથી જોવામાં આવે તો કર્મ એક જ છે-બે નથી.’ વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)